

משפחת הרצל: סיפור של אובדנות

חוזה המדינה היה אב
אוהב לילדיו, אבל זה
לא חילץ אותם
מהשלכות מחלת
הנפש של אמם.



הרצל ושלושת ילדיו בנופש באוסטריה ב-1902



הנער בנימין זאב הרצל, עם הוריו ואחותו פאולינה בביתם בבודפשט.

סיפורה העצוב של משפחת הרצל מתחיל עוד בזמן שבו היה בנימין זאב הרצל צעיר: אחותו, פאולינה, שהיתה מבוגרת ממנו רק בשנה אחת, נפטרה בגיל 19 ממחלת הטיפוס. אימו הנמרצת, ז'אנטה לבית דיאמנט, הגיבה אז בהלם, לא יכלה לשאת את השהות בדירתה בבודפשט, שם התגוררו עד אז ותוך שבוע עברה עם כל משפחתה לווינה, בירת אוסטריה.

על תחושותיו של בנה מחמת האסון אפשר ללמוד מהעובדה, שכאשר נולדה לו עצמו בתו הבכורה, הוא העניק לה את השם פאולינה... המעבר לווינה היטיב עם הרצל. ב-1878 הוא החל ללמוד משפטים באוניברסיטה, קיבל ב-1884 את התואר דוקטור למשפטים ואף עבד כשנתיים בתחום זה. אלא שאז גבר עליו ייצר הכתיבה והוא החל לפרסם סיפורים ומחזות, שכמה מהם אף הועלו על במת התיאטרון באוסטריה ובגרמניה. ב-1891 הוא החל לכתוב מאמרים ב-Neue Freie Presse ("העיתון החופשי החדש") – העיתון החשוב ביותר בוינה באותה עת.

ב-1886 פגש הרצל לראשונה את יוליה ("ז'ולי") נשאואר, בת לאיש עסקים יהודי עשיר. היא היתה אז בת 18, נאה, בעלת עיניים כחולות, המתוארת כ"חביבה, מלאת חיים, רגשנית, שנונה, עקשנית, פתוחה ונועזת בהידורה" ובגלל עושרו של אביה, מבוקשת מאוד בחברה. הרצל התאהב בה וב-1889 נשא אותה לאישה. אלא שהוא לא ידע אז, כי (כדברי עמוס אילון בספרו "הרצל") "יש יסוד להניח שכבר לפני נישואיה סבלה ז'ולי מהפרעות נפשיות ואף היתה בטיפול" - ועד מהרה הפכו חייהם המשותפים לגיהנום.

ז'ולי תוארה באותם ימים כ"מהירת-כעס, בלתי יציבה, נתונה להתקפי זעם, אישה מפונקת שלא יכלה לשאת תסכול והיתה הופכת מייד כל ויכוח לעימות דרמטי של חיים או מוות..."
אומנם נולדו להם שלושה ילדים (פאולינה ב-1890, הנס ב-1891 ומרגרטה גרטרודה ["טרודה"] ב-1893) והרצל עצמו התגלה כאב חם לילדיו – אך הדבר לא שיפר את אווירת ביתם. עד כמה חמור היה המצב ביניהם, מעיד הרצל עצמו במכתב ששלח לה פעם: "פחדתי שאאבד כליל את השליטה העצמית ואגיב לעינויים שאת מענה אותי, במכה שתפגע בכך קשות או תטיל בכך מום. תודה לאל שעד כה הצלחתי להתאפק."

הרצל החליט להתגרש מז'ולי, אך היא סירבה לכך בתוקף – והגירושין ירדו מהפרק. הרצל העדיף אז לצאת למסעות ברחבי אירופה, במקום לשהות בביתו ביחד עם אשתו.



יוליה הרצל בצעירותה.

ילדיו של הרצל בגיל
צעיר: פאולינה, הנס
וטרודה.



ב-1892, לאחר שהתמקם בפריז, אליה נשלח כדי לעבוד ככתב קבוע של עיתונו ב"עיר האורות", הגיעה ז'ולי גם לשם, "לתקופת מיבחן", במאמץ להחזיר את נישואיה לפסים שלווים יותר. היא הגיעה עם שני ילדיהם הראשונים (טרודה נולדה רק לאחר מכן, בפריז) וכבתו של מיליונר, שכרה דירת פאר, שהרצל עבר אליה מהמלון שבו התגורר עד אז.

כעבור מספר שבועות הגיעו לפריז גם הוריו של הרצל ונכנסו לגור באותה דירה. היה בכך פוטנציאל גבוה לפיצוץ ה"מיבחן" של ז'ולי, אלא שהפעם עשתה אמו של הרצל מאמץ כן "להקטין את הלהבות" בינה לבין כלתה – והיחסים ביניהם נמשכו "על אש קטנה"...

באותם ימים השקיע הרצל את עצמו בעבודתו למען עיתונו. יום העבודה שלו היה מתחיל ב-7.30 בבוקר, בכתובת ידיעות שאסף ביום הקודם. בשעה 9 היה מכתוב אתן למזכירו כדי שישלח אותן באותו יום למערכת העיתון בווינה. לאחר מכן היה יוצא לפגישות עם מקורות שונים כדי לאסוף ידיעות ואחר הצהרים היה כותב אותן ויושב על מאמר חדש, שהיה בדרך כלל ארוך מאוד – וחוזר חלילה. לעיתים היה מסיים את יום עבודתו מאוחר בלילה.

בזכות מאמרו, שזכו עד מהרה להצלחה בקרב הקוראים הועלתה משכורתו בעשרים אחוזים...

במקביל, התנהלו חיי המשפחה של הרצל על פסים שיגרתיים למדי, בוודאי בזכות מאמציה של אמו לשמור על יחסים טובים עם כלתה. ז'ולי אפילו הרתה וילדה בפריז ב-1893 את השלישית בילדיה – מרגרטה גרטרודה ("טרודה"). אולם יום אחד ב-1894, מסיבה לא ידועה, לקחה ז'ולי את ילדיה וחזרה לבית הוריה בווינה. הדירה המפוארת נעזבה והרצל עבר להתגורר שוב במלון ברחוב קמבון, בו גר לפני בואה של ז'ולי.

Le Petit Journal

Le Petit Journal
CINQUANTE-CENTIMES
Le Supplément illustré
CINQUANTE-CENTIMES

SUPPLÉMENT ILLUSTRÉ
Huit pages : CINQ centimes

PARIS
PUBLICATION
TOUTES LES JOURNÉES

Sixième année

DIMANCHE 13 JANVIER 1895



LE TRAITRE
Dégradation d'Alfred Dreyfus

לאחר עזיבתה של ז'ולי השקיע הרצל את עצמו עוד יותר בעבודתו ועד מהרה נסחף בסערת הרגשות שנגרמה לעולם היהודי בכלל ובצרפת בפרט, בעיקבות פרשת דרייפוס. הפרשה החלה ב-1894, כאשר במטה הכללי של הצבא הצרפתי נחשפה פרשת ריגול, שבה הועבר מידע סודי לשגרירות גרמניה בפריז. לאחר שנים הוברר כי המרגל היה רב סרן פרדיננד אסטרהאזי, אולם בתחילה נחשד בכך סרן אלפרד דרייפוס שהיה הקצין היהודי היחיד ששירת אז במטה הצבא. דרייפוס הועמד לדין, נמצא אשם והוגלה לכל חייו באי השדים שליד חוף גיאנה במערב האוקיינוס האטלנטי. הפרשה עוררה גל אדיר של אנטישמיות שהדהים רבים – והרצל בתוכם. מסקנתו היתה, כי במצב זה עדיף שהיהודים יעזבו את אירופה בהקדם האפשרי – והוא החליט לעשות ככל יכולתו, כולל השקעת כל חסכוניותו, כדי לאפשר את הדבר. כך הפך הרצל תוך זמן קצר למנהיג התנועה הציונית, פעילות שהקנתה לו ברבות השנים את התואר "חוזה המדינה".

משמאל: טקס ההשפלה של דרייפוס לאחר שנמצא אשם במשפטו הראשון. (ציור בעמוד הראשון של עיתון פריזאי מאותם ימים).

הרצל וילדיו בחדר עבודתו
בווינה. (מימין לשמאל):
פאולינה, טרודה והנס.



ב-1895, לאחר פירוד מאשתו שנמשך כשנה, חזר הרצל לווינה ולמשפחתו. עיתונו, "נויה פרייה פרסה", מינה אותו לעורכו הספרותי – אבל עיקר מעייניו היו נתונים לפעילותו הציונית. ז'ולי נדהמה מפעילותו זאת, קיבלה אותה בחוסר הבנה מוחלט ולא תמכה כלל בדרכו החדשה. יתר על כן: היא התנגדה לה נמרצות - דבר שהכביד עוד יותר על נישואיהם הכושלים. אחד מידידיהם סיפר אז, כי "ז'ולי אהבה חיי חברה ולא חיי ציבור"...

ככל שהעמיקה מעורבותו של הרצל בפעילות הציונית, החלו להגיע לביתו הפרטי ברחוב קרל לודוויג 50 בווינה, יהודים ממזרח אירופה, שביקשו להיפגש איתו. יהודים אלה היו מוזרים בעיני ז'ולי. יתר על כן: הופעתם הכעיסה אותה מאוד וגרמה לא אחת לקטטות בינה לבין בעלה. ועם כל זאת התגלה הרצל כאב אוהב לילדיו ובכל ערב התפנה אליהם, כינס אותם בחדר העבודה שלו וסיפר להם סיפור...

אגב, הילדים לא נשלחו לבתי ספר, אלא חונכו בביתם על ידי אומנות גרמניות ומורים פרטיים צרפתים, אנגלים ואוסטרים.



Souvenir
de JAFFA.
(Palestine).

zärtliche Küsse
meiner lieben
feinen Tochter
Pauline
von ihrem lieben
Papa

הרצל שמר על קשר עם ילדיו גם כאשר יצא למסעות ארוכים במסגרת פעילותו הציונית. כך, למשל, כאשר הגיע ליפו, בעת נסיעתו ארצה לפגישה עם הקיסר הגרמני וילהלם השני, שלח לבתו, פאולינה, את הגלויה משמאל, עם המילים הבאות: "נשיקות חמות לבתי הטובה והעדינה פאולהלינה מאביה הנאמן" ... וזאת בנוסף לגלויות ששלח ממקומות אחרים, כגון טורקיה, יוון ושווייץ, שאליהם נסע באותם ימים.

ככל שכוכבו של הרצל דרך בשמי העולם היהודי, כך נעשתה אשתו מרירה יותר ביחסה אליו. מחלת הנפש ממנה סבלה החמירה והרצל עשה ככל יכולתו כדי להרגיע אותה. הוא היה מתחזה לפניה לאמן בוהמי עליז – כפי שהיא אכן רצתה שיהיה. אדם שביקר בביתם באותם ימים סיפר לאחר מכן, כי עד מהרה התברר לו, שז'ולי "מואסת בעיקר התכלית והמטרה של חייו. בחברתה ביקש הרצל להיות כל כולו פיליטוניסט שנון בלבד. רק אז הבנתי במלואה את הטרגדיה של חייו".

לאומללותו הרגשית של הרצל באותם ימים הצטרפה ההתדרדרות התלולה במצב בריאותו.

הסימן הראשון לבריאותו הלקויה התגלה לו כבר בגיל צעיר, כאשר עבר בדיקות רפואיות לקראת גיוס לצבא האוסטרי. הוא עבר שתי בדיקות. הראשונה לא מצאה אצלו כל בעיה. השנייה גילתה שהוא לא כשיר לשירות צבאי, אך ללא פירוט מדויק של הסיבה. במשך הזמן החמיר מצבו של הרצל והוא סבל מדופק מואץ, קשיי נשימה ואפילו התקפים של חוסר דם במוח. בעיקבות זאת החליט ב-1897 לכתוב צוואה שבה דן בהסדרת ענייניו הספרותיים והכספיים לאחר מותו.

החלק הכספי של הצוואה היה עגום במיוחד, כי הדגיש את חיי הנישואים האומללים שלו: הוא מינה את הוריו לאפוטרופסים בלעדיים על ילדיו והוסיף דרישה שהם יגנו על ילדיו מפני אשתו ויבטיחו אותם "מפני כל התערבות אפשרית מצד אשתי או קרוביה. שום קרוב של אשתי לא יקבל לעולם אפוטרופסות על ילדיי". כן קבע, כי בנם, הנס, לא יישאר בשום פנים ואופן בידי ז'ולי. "היא אינה אוהבת אותו ועלולה להשחית ולהרוס את אושרו בכך שתדל לחייו". לגבי פאולינה וטרודה כתב, כי "הן יאלצו בוודאי להישאר בבית אמן. הלואי שאשתי, עקב מותי, תבוא לידי מחשבה והסתכלות פנימית. אפילו אם לא היתה לי אישה טובה, תשתדל נא לפחות להיות אם טובה לבנותיה..."

ב-1900 הכניס הרצל שינויים בצוואתו. בגירסה החדשה לא נזכרת ז'ולי כלל בין הנהנים מרכושו לאחר פטירתו.



ז'ולי בשנותיה האחרונות, לפני אישפוז.

הלוויית הרצל בווינה ב-1904.

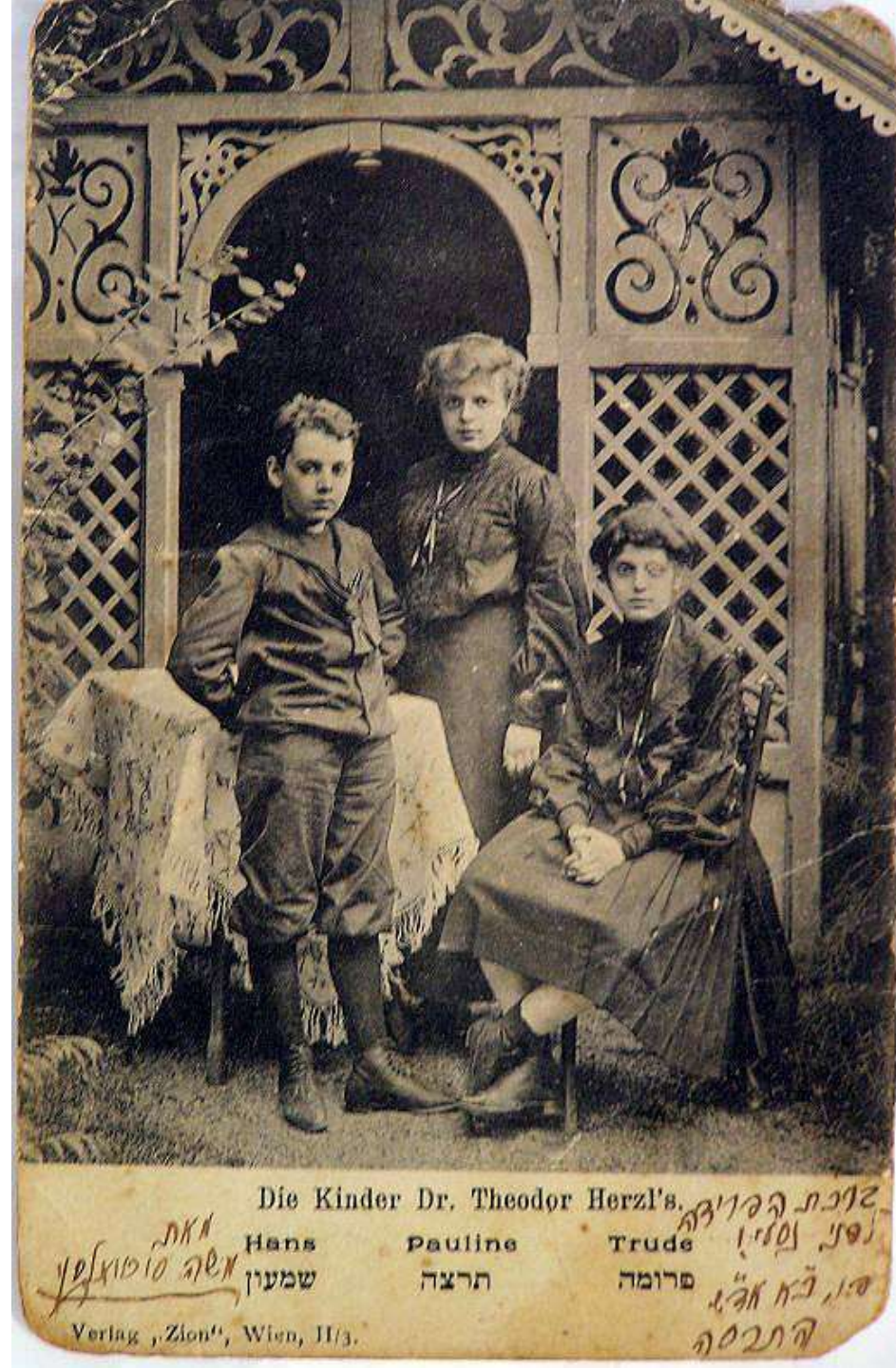


בתחילת 1904 חלה התדרדרות תלולה
בבריאותו של הרצל. הוא אושפז
בסנטוריום בהרי האלפים והפעם שינתה
ז'ולי את התנהגותה. היא ישבה ליד מיטתו
וטיפלה בו בהתמדה. נדמה היה שמשו
חיובי השתנה ביחסה אליו, אבל השינוי
היה זמני. בין השניים שוב פרצה מריבה
וז'ולי נשברה, נתקפה בהיסטריה
והרופאים הוציאו אותה מהחדר.
הרצל חש אז כי סופו קרוב. הוא זימן אליו
את אמו ואת ילדיו וכשהגיעו אמר לאמו:
"טוב שאת כבר כאן... אינני מרגיש בטוב".
לילדיו אמר כמה דקות לאחר שהוכנסו
לחדרו: "יקרים שלי, ראיתם אותי ואני
ראיתי אתכם. עכשיו לכו..."
הרצל נפטר ב-3 ביולי 1904. סיבת המוות
נרשמה כ"הסתיידות הלב"... עשרות
אלפים ליוו את ארונו לבית העלמין בווינה
ובנו הנס, שהיה אז בן 13, אמר קדיש על
קיברו.

רק לאחר מותו של הרצל התברר לז'ולי שכל ההון הרב שירשה מהוריה אזל, כי הרצל השתמש בו לצרכי ההסתדרות הציונית שהקים. למזלה, באו לעזרתה האפוטרופסים שמינה הרצל בצוואתו: דוד וולפסון, שבין השאר הקים את הבנק "אוצר התיישבות היהודים" ויוהן יונה קרמנצקי, תעשיין בעל הון מווינה שהיה המנהל הראשון של הקרן הקיימת וידידו הקרוב של הרצל בשנותיו האחרונות. השניים דאגו לתמוך בז'ולי ובילדיה, אירגנו להם פנסיה קבועה מטעם ההסתדרות הציונית וכיסו את כל מחסורם. אלא שבנוסף לבעיותיה הכספיות של ז'ולי, המשיכו בעיותיה הנפשיות להטריד אותה עד שקרסה בגלל דיכאון. היא אומנם אושפזה במוסד לפגועי נפש, אך נפטרה בו בגלל מחלת לב ב-1907 - שלוש שנים בלבד לאחר מותו של הרצל - כשהיא רק בת 39. אולם היא לא זכתה להלוויה ולקבורה נאותה: אחר מותה, נשרפה גופתה ואפרה נעלם. האפוטרופסים המשיכו לדאוג לילדיו של הרצל גם לאחר אישפוזו של ז'ולי. פאולינה בת ה-14 עברה לגור בביתו של קרמנצקי, הנס בן ה-13 נשלח לפנימיה יהודית באנגליה וטרודה בת ה-11 עברה לגור עם דודתה אלה. אולם הפתרונות הללו לא מנעו את התדרדרותם הנפשית של כל השלושה.

הביוגרף של הרצל, אלכסנדר ביין, אומר בעניין זה, כי האפוטרופסים שלהם, "שאומנם פעלו בנאמנות לפי מיטב ידיעתם ויכולתם, לא היה בכוחם למלא את מקום בית ההורים ה'מלכותי'. עובדות אלה החריפו, כנראה, את הנתונים התורשתיים, שהביאו עמהם הילדים עם לידתם..." לדברי ביין, אצל הרצל עצמו, התאחדו התכונות של הוריו "לסינתיזה חד-פעמית של גאוניות. איזון זה הופרע והוכרע לצד החולניות על-ידי ז'ולי ומורשתה ממשפחתה, שחולי נפשי לא היה נדיר בה. וכך קרה ששלושת הילדים של הרצל, שאביהם הגאה ראה בהם את ממשיכי דרכו המפוארת, סיימו את חייהם בלא עת וללא מזל."

ילדיהם של ז'ולי ותיאודור הרצל, בתצלום משנת מותו -1904. מימין לשמאל: טרודה, פאולינה והנס.



פאולינה, הבת הבכורה של הרצל, "התפרפרה" לאחר מותו וניהלה שורה ארוכה של פרשיות אהבים. בשלב מסויים היא נישאה ליוזף היפט, שאין עליו מידע מפורט, אך התגרשה ממנו זמן קצר לאחר מכן. באותם ימים היא ניתקה את קשריה עם האפוטרופסים שלה ועם משפחתה, פרט לאחיה, הנס, שהיה אז באנגליה.

מלכתחילה סבלה פאולינה מבעיות פסיכיאטריות שחייבו את אישפוזיה כמה פעמים במוסד לחולי נפש. היא סבלה גם ממחלת לב ומכאבי פרקים ובמשך הזמן התדרדרה לסמים. בסופו של דבר התגלגלה פאולינה לצרפת, שם נעצרה באשמת שוטטות. בגלל מצבה, אושפזה בבית חולים בבורדו, בו נדבקה בטיפוס ומתה ב-1930, בהיותה בת 40 בלבד.



פאולינה בשנותיה האחרונות



התצלום האחרון של הנס.

גם גורלו של הנס לא שפר עליו. לבקשת אביו בצוואתו, נשלח על ידי האפוטרופסים שלו לאנגליה, שם למד בפנימיה היהודית Exot House בקליפטון, פרבר של בריסטול. מסופר כי הצליח שם בלימודים ואף שיחק קריקט. למרות זאת היה מסוגר וכאחיותיו היה רדוף בעיות פסיכיאטריות, שברבות הימים מנעו ממנו, בין השאר, ליצור קשרים רומנטיים עם נשים. כשנפטרה אמו, ז'ולי, חזר הנס בן ה-17 לווינה כשהוא סובל מרגשות אשם על שלא היה לידה בימיה האחרונים. מצבו התערער עד כדי כך שהוא אושפז בסנטוריום לחולי נפש. אולם הוא התאושש, חזר לאנגליה ושם סיים בהצלחה את לימודיו. הוא החל ללמוד באוניברסיטה אך כשפרצה מלחמת העולם הראשונה התגייס לצבא הבריטי, בו שירת עד 1919.

כשהשתחרר משירותו הצבאי, התפרנס בדוחק מתרגום כתביו של אביו ותוך כדי כך עבר גלגולים דתיים: ב-1924 התנצר ונעשה קתולי. לאחר מכן הפך לפרוטסטנטי, קלוויניסטי ועוד. ב-1926 פירסם כי אינו רואה עצמו כשייך לשום דת. לאחר מכן הודיע, כי הוא רואה עצמו חבר "בית ישראל" או עדיף, חבר "העם העברי" ובשנותיו האחרונות התפלל בבית הכנסת הרפורמי בלונדון. ואז – ב-1930 – קיבל הודעה מאחותו פאולינה על אישפוזו בבורדו עם בקשה שיבוא לבקרה. הוא עשה זאת, ישב ליד מיטתה זמן מה, חשב שמצבה משתפר וחזר ללונדון. מותה, זמן קצר לאחר מכן, הדהים אותו. הוא שב לבורדו ובשבוע שלאחר מותה התאבד שם ביריית אקדח בגלל "תחושת כישלון", כפי שכתב בצוואתו. הוא היה אז בן 39, בדיוק בגיל שבו נפטרה אמו...

גם חייה של מרגרטה גרטרודה ("טרודה"), הצעירה בילדיו של הרצל, היו רצופים בעיות נפשיות ואישפוזים במוסדות לחולי רוח. אבל עם זאת היא הייתה מהשלושה שהצליחה לקיים – אף כי בקושי – חיי משפחה ולהביא לעולם את נכדו היחיד של הרצל.

עד גיל 14 היא היתה ביחד עם אמה. כשנפטרה האם, עברה טרודה להתגורר אצל דודתה שכנראה היתה דמות בעייתית בפני עצמה, כי אסרה על הנערה הצעירה להביא חברים הביתה ולכן שקעה טרודה בקריאת ספרים קלילים.

היא השתחררה מחזקת דודתה רק כאשר נפטרה אשתו של וולפסון, אחד האפוטרופסים שמינה הרצל לילדיו. טרודה עברה לגור בביתו ושם סייעה לו בניהול משק הבית ובפעילותו בתנועה הציונית. בזכות פעילות זאת, היא השתתפה ב-1913 בקונגרס הציוני העשירי בבזל. כל אותו זמן שמרה טרודה על קשר עם אחיה הנס, אבל עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה נותק הקשר הזה והדבר גרם לה התמוטטות עצבים, שבגללה אושפזה זמן מה בסנטוריום לחולי נפש.

ועם כל זאת, נישאה טרודה ב-1917 לריכרד נוימן, תעשיין טקסטיל גרוש, שהיה מבוגר ממנה ב-27 שנים.

שנה אחת כלבד לאחר מכן, ילדה טרודה בן – הנכד היחיד של הרצל. אך נראה שהחוויה לא היטיבה עימה, כי זמן קצר לאחר הלידה אושפזה שוב בבית חולים לחולי נפש בווינה. חיי הנישואין של הזוג היו רצופי מהמורות. הם אפילו ניסו פעם להיפרד, אך חזרו לחיות יחדיו – ומידי פעם היא היתה מאושפזת מחדש בבית החולים לחולי נפש. מצבה החמיר במיוחד לאחד מותם של אחותה ואחיה ובסופו של דבר היא אושפזה בקביעות בבית החולים אינזרסדורף בווינה.

לאחר שהשתלטו הנאצים על אוסטריה ב-1938, הועברה טרודה לבית החולים הפסיכיאטרי היהודי פוקרסדורף וכשזה נסגר על ידי הנאצים, אושפזה בבית חולים פסיכיאטרי ציבורי.

בספטמבר 1942 נשלחו טרודה ובעלה למחנה הריכוז בטרזיינשטט. שישה חודשים לאחר מכן, היא מתה מרעב וחודשיים לאחר מכן מת בעלה. כרגיל במחנה זה, נשרפה גופתה של טרודה עם גופות אחרות של אסירים במחנה ואפרה נבלע בערימת האפר הכללית.



טרודה

סטפן תיאודור נוימן, נכדו היחיד של הרצל, נולד ב-1918. כשהחל ענן הנאציזם להאפיל על אירופה, מיהרו הוריו לשלחו לאנגליה וכך ניצל מהשואה. כדודו, הנס, הוא למד שם בפנימיה ובשלב מסויים נתן לשם משפחתו גוון אנגלי כאשר החליף אותו מנוימן לנורמן וקיבל אזרחות אנגלית. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה התגייס לצבא הבריטי, הגיע לקצונה בחיל התותחנים ונשלח להודו. כאשר סיים את שירותו שם, חזר לאנגליה בטיסה דרך ארץ ישראל וניצל את חניית מטוסו בלוד, לסיורים בתל אביב ובירושלים.

כנכדו של הרצל, זכה סטפן להתקבל בחום ובכבוד על ידי היישוב היהודי בארץ. הוא אף קיבל הצעות מקיבוצים שונים להשתקע בהם, אך השיב כי ישקול זאת כאשר ישתחרר מהצבא הבריטי.

מכל מקום – הוא התרשם מאוד לטובה מהארץ ואף כתב תיאור מפורט על תחושותיו בביקורו זה (להלן).

אחת מנקודות השיא של ביקור זה היתה הזמנתו לחדר העבודה של הרצל, שהועבר בשלמותו מוינה ארצה בשנות ה-30 ובשנות ה-40 הוצב במשרדי קק"ל בבניין המוסדות הלאומיים בירושלים. הביוגרף של הרצל, אלכסנדר ביין, מספר כי "ב-1946 הדרכתני אותו בחדר הרצל. סיפרתי לו על חיי סבו, שעד אז שמע אך מעט מאוד אודותם. הוא התלהב אז מן הנעשה בארץ..."

**קפטן סטפן תיאודור נוימן, במדי קצין בריטי, בעת ביקורו ב-1946
בחדר העבודה של הרצל, שהועבר מוינה לירושלים.**



וכך כתב סטפן, בין השאר: "יותר מכל, רציתי לבקר בחדר בעל משמעות עצומה ליהודים בכל רחבי העולם, ובפרט ליהודי פלשתינה, ושאותי עניין באופן אישי: חדרו של תיאודור הרצל בווינה, שממנו פעל למען הציונות. הוא הועבר בשלמותו לירושלים ומוקם בבניין הסוכנות היהודית והקרן הקיימת לישראל.

קשה לי לתאר את רגשותיי כשנכנסתי לחדר הזה וראיתי, לראשונה, את כל החפצים ששמעתי עליהם הרבה כל כך. ידיים אוהבות סידרו הכל - העטים, הסרגלים, הנייר הסופג על השולחן - בדיוק כפי שהושארו בווינה לפני ארבעים ואחת שנים. הבניין עצמו שונה מבחינה מיבנית כדי לאפשר את הוספתו של חלון הגומחה שהיה בביתו של הרצל. הספרים, הכסאות והשולחנות כולם היו שם והכובע שחבש בעת ביקורו בפלשתינה, שבתוכו כתב באותיות לטיניות את שמו העברי: בנימין זאב. שעות רבות יכולתי לבלות בחדר ההוא... נכנסתי למרתפים שבהם נשמרים ארכיוני הרצל. ראיתי את כתבי היד המקוריים של 'מדינת היהודים' ושל היומנים, וכתבים אחרים; תיקיות של מסמכים ומכתבים פרטיים, כולם שמורים ומטופלים במסירות ובאהבה..."

הוא התרשם גם מתל אביב. כך, למשל, הוא מתאר את העיר בשעות הערב: "לילה ירד על העיר היהודית. אורות נדלקו בכל מקום ומוסיקה בקעה ממאה בתי קפה ומסעדות, ברים ומועדונים. הטיילת נראתה קסומה... רסיסי בטהובן עלו מפסנתר בקומת קרקע. היו ריקודים, רחש של אלפי שיחות וצחוקן של נשים. תל אביב הייתה עליזה ומקסימה ובנותיה יפהפיות. היום היה חם, אבל כעת היה קריר, והים הגלי היה נקי וניחוחו נעים..."

אפילו הילדים הרשימו אותו: "הבטתי סביב והנה הם היו, הילדים. הם שיחקו. כפי שילדים משחקים ברחוב אנגלי. כאן הם השתובבו ברחוב יהודי... טוב היה לראות את הילדים היהודים החופשיים האלה. נאמר לי שהנוער היהודי בפלשתינה ידהים אותי. הם בהירים, חסונים ונאים. לכן ידעתי למה לצפות: אבל כשראיתי אותם היה בזה משהו חדש בכל זאת. חותם של חירות היה טבוע בילדים האלה. לא היה אפשר לטעות בו, בחזותם, בעיניהם... ייתכן שנולדו בפלשתינה - צברים, כפי שמכנים אותם - וייתכן שהגיעו זה לא מכבר. מכל מקום, החירות ניכרה בהם."

נורמן מסכם את תיאורו במילים הבאות:

"במשך מאות שנות גלות החזיקו היהודים בחזון הגאולה; הוא ניתן למעטים כדי לבטא את התפילה ואת החלום שהיו בליבו של כל יהודי, אם לא בראשו. כעת הלך החלום והתגשם. מדי יום, מדי שעה, הוא קרם עור וגידים. ארץ חדשה התפתחה בהדרגה מן הארץ הישנה-נושנה הזאת, והיא תמשיך לצמוח, בבטחה ובהכרח, כחלוף הזמן.

Wenn ihr wollt, ist es kein Märchen (בגרמנית): אם תרצו, אין זו אגדה.



חדר העבודה של הרצל, כפי שנראה בשנות ה-30 לאחר

העברתו מווינה לירושלים. כיום הוא מוצג בתבניתו

המקורית, במוזיאון הרצל.



קבריהם של בני משפחת הרצל בהר הרצל. שלוש המצבות הראשונות מצד ימין הן של ילדי הרצל. המרכזית שבהן היא רק לוח זיכרון לבת הצעירה, טרודה, כי עצמותיה הפכו לאפר שנעלם במחנה הריכוז טרזיינשטאט. (תצלום: אבי דרור, מעלה היצירה)

הרצל ביקש בצוואתו, כי ייקבר בווינה "עד שהעם היהודי יעלה את גופתי לארץ ישראל. לשם יועברו גם ארונו של אבי, ארונה של אחותי פאולינה... וארונותיהם של בני משפחתי הקרובים ביותר (אמי וילדיי)". ואכן, כבר בשנה הראשונה להקמת מדינת ישראל – 1949 – החליטה ממשלת ישראל לקבור את חוזה המדינה בהר הרצל בירושלים. ארונותיהם של הרצל, הוריו ואחותו הוצאו מקברם בווינה והובאו לקבורה בארץ לאחר שורה של טקסים רשמיים. משום מה, לא הובאו אז ארצה גם ארונותיהם של ילדי הרצל, פאולינה והנס, שהיו קבורים בבית העלמין היהודי בבורדו שבצרפת. עוול זה תוקן רק ב-2006.

ועדיין נותר נכדו היחיד של הרצל, סטפן תיאודור נורמן, קבור בבית עלמין יהודי בווינה. רק לאחר השתדלות ממושכת של ג'רי קלינגר, נשיא החברה היהודית אמריקנית לשימור היסטורי, הובא גם ארונו של נורמן לקבורה בהר הרצל וכך נקברו כל בני המשפחה – פרט לאלה שעצמותיהם לא נשתמרו – בארץ ישראל, על פי צוואת הרצל.

הרצל וילדיו ברגע רגוע



סוף

ליקט, כתב,

ערך ועיצב:

בני גבירצמן

benigv@bezeqint.net

אנו מכבדים את זכויותיהם של בעלי זכויות יוצרים ומשקיעים מאמצים באיתור בעלי זכויות יוצרים על חומרים המופיעים במצגת. השימוש נעשה על פי סעיף 27א לחוק זכויות יוצרים תשס"ח-2007. אם לדעתכם נפגעה זכותכם כבעלי זכויות יוצרים בחומר המופיע במצגת זאת, אנא פנו באמצעות דואר אלקטרוני, לכתובת המופיעה לעיל ובקשו לחדול מעשיית השימוש ביצירה. אנא ציינו שם מלא ומספר טלפון וצרפו צילום מסך וקישור לדף הרלוונטי במצגת.